

บทสำรวจองค์ความรู้จากงานเขียนที่เกี่ยวกับ”ส.ส.อีสาน” ระหว่าง พ.ศ. 2530-2550
Preliminary Survey of Academic Researches on ‘Isan MPs’, 1987-2007

พรณิกา ฉายากุล¹
PhannigaChayakul

บทคัดย่อ

บทสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 มีจุดประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับ ส.ส. อีสานในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ว่ามีประเด็นใดบ้างที่ได้ทำการศึกษาไปแล้ว และมีประเด็นการศึกษาที่ยังไม่ได้มีการศึกษาวิจัย รวมไปถึงวิเคราะห์เนื้อหา วิธีการศึกษา และ ประเด็นต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการพิจารณาหาหัวข้อ หรือประเด็นสำหรับการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของ ส.ส. อีสานต่อไป โดยบทความชิ้นนี้จะเน้นการสำรวจจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ในสาขาประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ที่มีการศึกษาเกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2530-2550)

ผลการสำรวจพบว่า การศึกษาเรื่องของ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 กลุ่มที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจะเป็นกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์เพียงกลุ่มเดียว แต่ในระยะช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาก็เริ่มปรากฏให้เห็นถึงความพยายามและสนใจศึกษาเรื่องราวของ ส.ส. กลุ่มอื่นเพิ่มมากขึ้นและถ้าพิจารณาในประเด็นของแนวคิดหรือทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้คำอธิบายเรื่องของ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 นั้น ไม่ปรากฏว่ามีการใช้แนวคิดหรือทฤษฎีใดเป็นหลักอย่างชัดเจน แต่จะเป็นการให้คำอธิบายตามเนื้อหาของหลักฐานที่นำมาศึกษาเป็นหลัก

Abstract

This article is a survey of researches written on the so-called ‘Isan MPs’ between 1987 and 2007. It aims at exploring and compiling academic researches regarding the Isan MPs in that period, in order to identify aspects that have already been studied and, in contrast, those aspects that have yet been researched. It also examines the content, research methodology and key points in those researches. This survey is particularly useful for any future researcher seeking to establish topics or key points within this subject. The emphasis of this article is on

---

¹อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

academic researches and theses in the areas of history and political science written during 1987 and 2007.

The findings reveal that most academic researches and theses on the Isan MPs completed during this twenty year period emphasise only on a group of Isan MPs belonging to Thong-in Phurit. However, from 1997 onwards, other groups of Isan MPs have attracted greater attention from researchers. There is no clear evidence of any specific conceptual framework, methodology and theory used in the researches under discussion. Rather, these researches largely provide a descriptive account that reflects and analyses historical sources used in the studies.

บทนำ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองอีสานที่มีหัวเรื่องหรือประเด็นเน้นไปที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเรียกกันสั้น ๆ ว่า “ส.ส.”* เป็นตัวเด่นเรื่องสำคัญนั้น หากพิจารณาจากงานวิจัยต่าง ๆ แล้วจะพบว่า ได้มีการศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นระยะเวลาานพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม การรวบรวมและวิเคราะห์องค์ความรู้ในเรื่อง ส.ส. อีสานยังไม่มีกรรวบรวมไว้อย่างชัดเจนมากนัก เท่าที่มีปรากฏคือ หนังสือเรื่อง การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน พ.ศ. 2500-2545 ของ รศ.ดร. ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และ ผศ. อัครยา สังข์จันทร์ ซึ่งกล่าวถึง กลุ่มงานที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองในอีสานไว้ว่า สามารถแบ่งงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ได้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งช่วงสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 โดยงานในช่วงนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับระบบการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 และเรื่องกบฏผีบุญ ซึ่งเป็น 2 เรื่องที่มีการศึกษามากที่สุด

ส่วนที่สอง คือ การศึกษาการเมืองอีสานในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษานักการเมืองอีสานที่สำคัญ ๆ โดยผู้เรียบเรียงกล่าวถึงงานศึกษาวิจัยไว้ 3 ชิ้น ได้แก่ งานของ พิรยา คุ้มศิริ เรื่อง แนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อติเรก บุญคง เรื่อง บทบาทของขบวนการเสรีไทยสายอีสานและบทบาททางการเมืองของสมาชิก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484-2495 และ ประสพ วงศ์หนองหว้า เรื่อง บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด กับการพัฒนาสู่ระบุงการเมือง พ.ศ. 2480-2529

งานทั้ง 3 ชิ้นข้างต้น อาจจะให้ภาพโดยรวมในเรื่องของนักการเมือง หรือ ส.ส. อีสานได้ในระดับหนึ่ง และช่วงเวลาหนึ่ง แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา พบว่ายังมีงานการศึกษาเกี่ยวกับ นักการเมือง หรือ ส.ส.

---

*ในบทความนี้จะใช้คำว่า ส.ส. แทนคำว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

อีสาน เพิ่มขึ้นอีกดังนั้นบทความนี้ จึงต้องการที่จะศึกษาและสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยในประเด็นดังกล่าว เพื่อเสริมให้ภาพของการศึกษา ส.ส.อีสาน มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของ ส.ส. อีสานในระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2550 พบข้อสังเกตที่สำคัญคือโดยส่วนมากแล้วงานศึกษาวิจัยจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวของกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และจะมีงานวิจัยที่ศึกษาถึง ส.ส. อีสานที่ไม่ใช่กลุ่มของนายทองอินทร์อยู่บ้างเล็กน้อยดังจะได้กล่าวถึง ต่อไปนี้

องค์ความรู้เกี่ยวกับ “ส.ส.อีสาน” ระหว่าง พ.ศ. 2530-2550

ถ้ากล่าวถึงเรื่องราวของ “ส.ส.อีสาน” หนังสือเล่มแรกที่พูดถึงเรื่องดังกล่าว น่าจะได้แก่ งานของชาร์ลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keys) “ISan : Regionalism in Northeastern Thailand” ซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 และในปัจจุบันได้เป็นภาษาไทย โดยศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

“ส.ส.อีสาน”ที่ชาร์ลส์ เอฟ คายส์กล่าวถึง คือกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และกลุ่มของนายเทพ โชติสุขิต นายแคล้ว นรปติ ซึ่งเป็น ส.ส. อีสานรุ่นต่อมาภายหลังจากที่กลุ่มของนายทองอินทร์ถูกสังหารโหดโดยประเด็นสำคัญที่ คายส์ ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ ส.ส. อีสานทั้งสองกลุ่มข้างต้น คือ แนวความคิดที่ทำให้เกิดการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อมุมมองของรัฐบาลกลางที่มีต่ออีสานในขณะนั้น แนวความคิดดังกล่าวได้แก่ **แนวความคิดท้องถิ่นนิยมและแนวคิดสังคมนิยม** ซึ่งชุดคำอธิบายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ได้กลายเป็นต้นแบบของการให้คำอธิบายในเรื่องส.ส. อีสาน ให้กับนักวิชาการ รวมไปถึงนักศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองในระยะต่อมา อย่างเห็นได้ชัด

ภายจากหลังที่ คายส์ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ในประเด็นข้างต้นตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ภายในช่วงระยะเวลา 20 ปี คือ พ.ศ. 2510 (ที่งาน คายส์ตีพิมพ์) ถึง พ.ศ. 2530 ไม่ปรากฏว่ามีนักวิชาการคนใดสนใจศึกษาเรื่องดังกล่าวอีกเลย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2533 มีนักศึกษาปริญญาโทของไทย ทำการศึกษาเรื่อง ส.ส. อีสาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นในการให้ความสนใจศึกษาเรื่องดังกล่าวของนักศึกษา นักวิชาการชาวไทยและผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าจุดเริ่มต้นดังกล่าวน่าจะเป็นการให้คำตอบที่ดีว่าทำไม จึงในช่วง พ.ศ. 2530 เป็นเวลาเริ่มต้นในการสำรวจองค์ความรู้เรื่องนี้ซึ่งถ้าพิจารณาการศึกษาวิจัยเรื่อง ส.ส. อีสาน ในช่วงระยะเวลา พ.ศ.2530 – 2550 อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ คือ

1. งานศึกษาวิจัยในช่วงเวลา พ.ศ. 2530 - 2540

พิรยา คุ้มฉนวนศิริ เป็นนักศึกษาคณะแรกที่ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องของ ส.ส. อีสาน โดยทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ **แนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (2533)**ซึ่งตัวละครที่สำคัญเลือกอธิบายเพียงนายทองอินทร์คนเดียวเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม พิรยาก็ดำเนินเรื่องโดยกล่าวถึงเรื่องราวและแนวคิดของกลุ่มนายทองอินทร์หรือ ที่เรียกว่ากลุ่มผู้นำอีสานซึ่งประกอบไปด้วย นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล

นายเตียง ศิริขันธ์ และนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ควบคู่ไปกับการอธิบายแนวคิดและบทบาทของนายทองอินทร์ ด้วย

แนวคิดพื้นฐานของกลุ่มผู้นำอีสานที่พิรียากล่าวถึง คือความต้องการให้รัฐบาลส่วนกลางเน้นพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในเขตท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ให้ความสำคัญกับชนบทและประชาชนดังนั้นจึงทำให้กลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายปรีดี และนำไปสู่การกลายเป็นกำลังสำคัญของขบวนการเสรีไทยในเวลาต่อมา สำหรับการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยนั้น นายถวิล อุดล และนายเตียง ศิริขันธ์ เป็นตัวเชื่อมสำคัญ ส่วนแกนนำคนอื่น ๆ ก็ล้วนเป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งทั้งสิ้น ภายหลังการตกลงและเสนอแผนปฏิบัติการร่วมกัน ปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้มอบหมายภารกิจอีสานให้หัวหน้าพลพรรคเสรีไทยในจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ นายถวิล อุดล รับผิดชอบหน่วยจังหวัดร้อยเอ็ด นายเตียง ศิริขันธ์ รับผิดชอบหน่วยจังหวัดสกลนคร นายจำลอง ดาวเรือง รับผิดชอบหน่วยจังหวัดมหาสารคาม และนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ รับผิดชอบหน่วยจังหวัดอุบลราชธานี นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นขบวนการเสรีไทยอีสาน

การเป็นกำลังสำคัญของขบวนการเสรีไทยสายอีสานส่งผลให้ กลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้เปลี่ยนสถานภาพจากการเป็นฝ่ายค้าน มาเป็นผู้ร่วมจัดตั้งรัฐบาล โดยการได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เริ่มครั้งแรก ในสมัยนายควง อภัยวงศ์ (เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2487-31 สิงหาคม พ.ศ. 2488) แกนนำของกลุ่มนายทองอินทร์ คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี และเมื่อนายควง อภัยวงศ์นำคณะรัฐมนตรีลาออก กลุ่มนายทองอินทร์ก็ได้ร่วมรัฐบาลของนายทวี บุณยเกตุ (เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม - 16 กันยายน พ.ศ. 2488) ซึ่งในครั้งนี้มีจำนวนส.ส. จากภาคอีสานได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี มีถึง 4 คนด้วยกันคือ 1)นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) 2) นายเตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร) 3) นายถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) 4) นายจำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม)

บทบาทของ ส.ส. อีสานกลุ่มนายทองอินทร์ ยุติลงเมื่อเกิดเหตุการณ์กบฏวังหลวงในปี พ.ศ. 2492 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้รัฐบาลทหารที่ทำการยึดอำนาจเมื่อปี พ.ศ. 2490 ดำเนินการกวาดล้าง ส.ส. อีสานกลุ่มนายทองอินทร์ จำนวน 3 คน คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล และนายจำลอง ดาวเรือง รวมทั้งนายทองเปลว ชลภูมิ ส.ส. ปราจีนบุรี ที่รัฐบาลสงสัยว่าจะมีส่วนร่วมในการก่อกบฏวังหลวง โดยการฆาตกรรม การฆาตกรรมครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันในนามของ “การสังหารอดีต 4 รัฐมนตรี” ส.ส. ทั้ง 4 คนนี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้นำของฝ่ายคัดค้านรัฐบาลทหาร

ภายหลังจากที่มีการศึกษาเรื่องของ ส.ส. อีสาน โดยพิรียา ในปี พ.ศ. 2533 ดังที่กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว ปรากฏว่าระยะต่อมาเริ่มมีนักศึกษาปริญญาโท สนใจที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าวเพิ่มขึ้น เห็นได้จาก ปี พ.ศ. 2536 มีการศึกษาเรื่อง ส.ส. อีสาน 2 เรื่อง คือ งานของ *อดิเรก บุญคง เรื่อง บทบาทของขบวนการเสรีไทยสายอีสาน และบทบาททางการเมืองของสมาชิก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2484-2495 (2536)* เป็นการอธิบายเรื่องของ กลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ในลักษณะของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยประเด็นที่ทำการศึกษา คือ บทบาทสำคัญสองอย่างของกลุ่มนายทองอินทร์ ที่ประกอบไปด้วย หนึ่ง บทบาทของการเป็นแกนนำจัดตั้งเสรีไทยขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานเพื่อต่อต้านการนำประเทศเข้าร่วมรบกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการดำเนินการ

นอกสภา ส่วนการดำเนินการในสภานั้นมุ่งโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยวิธีการรัฐสภา เพื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่เป็นรัฐบาลฝ่ายเสรีไทย (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2538:359) และสองบทบาทของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ระยะเวลาเป็นช่วงที่สมาชิกของ ขบวนการเสรีไทยสายอีสานกลุ่มแกนนำได้หันมาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรของภาคอีสาน จนทำให้นักการเมืองกลุ่มของเสรีไทยภาคอีสานจำนวนมากเพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองที่เรียกว่า “สหชีพ” มีสมาชิกมากกว่ากลุ่มการเมืองอื่น จึงได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศ ผลักดันรัฐธรรมนูญการปกครอง ฉบับ พ.ศ. 2489 ออกมาใช้เป็นกติกาทางการเมืองใหม่ ทำให้ฝ่ายทหารบกซึ่งสูญเสียอำนาจทางการเมืองไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หันมาใช้กำลังยึดอำนาจอีกครั้ง นำการเมืองกลับสู่ระบบเผด็จการทหารอีกครั้ง(ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2538 : 359-360)

ชาญชัย บุญเสนอ ทำการศึกษา เรื่อง การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(2536)งานชิ้นนี้เป็นงานทางด้านรัฐศาสตร์โดยมีวิธีศึกษาในลักษณะประชากรวิจัย ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม จำนวน 107 คนภายใต้สมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า “อุดมการณ์ทางการเมือง ผลประโยชน์ และภาวะผู้นำ มีความสัมพันธ์กับการรวมกลุ่มของ ส.ส. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (ชาญชัย บุญเสนอ 2536: 9)ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้ง 3 อย่างข้างต้น มีอิทธิพลที่สำคัญต่อการรวมกลุ่มของ ส.ส. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจริง แต่ทั้งนี้ปัจจัยทั้ง 3 อย่าง มิใช่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะเข้าไปรวมอยู่ในกลุ่มใดเหมือนกันทุกคน บางคนอาจจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมองแตกต่างกับอีกคนหนึ่ง หรือบางทีผลประโยชน์บางอย่างหรือภาวะผู้นำบางลักษณะ อาจมีความสำคัญต่อคนหนึ่ง แต่กลับไม่มีความสำคัญต่ออีกคนหนึ่งก็ได้ เพราะฉะนั้นถ้ามองจากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวม อาจกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นว่าปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทั้ง 3 ประการ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ก็ไม่สามารถจะยืนยันได้ว่า ปัจจัยทั้ง 3 อย่าง จะทำให้ทุกคนมีความคิดเห็น และทัศนคติที่เหมือนกัน เป็นไปในแนวทางเดียวกัน (ชาญชัย บุญเสนอ 2536 : 112) ในปีต่อมา คือ พ.ศ. 2537 เรื่องของ ส.ส. อีสานยังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง โดยมีงานศึกษาของ สวรรน ศิริบุรี เรื่อง แนวคิดทางการเมืองและบทบาทของนายแคล้ว นรปติ ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (2537)งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึง แนวความคิดทางการเมืองและบทบาทของนายแคล้ว นรปติ ที่ปรากฏในการทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แสดงให้เห็นว่า นายแคล้ว มีแนวความคิดทางการเมือง ในลักษณะที่หนึ่ง เชื่อมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาอย่างเคร่งครัด และ สอง มีแนวคิดที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมการก่อตัวของแนวความคิดทั้งสองนี้ มีพื้นฐานมาจาก พื้นฐานทางด้านครอบครัวซึ่งอยู่ในระดับล่าง และ จากประสบการณ์ทางการศึกษารวมไปถึงด้านการทำงานที่ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับราษฎรในภาคอีสาน

ในปีเดียวกันนี้ ประสพ วงศ์หนองหว้าได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด กับการพัฒนาสู่ตระกูลการเมือง พ.ศ. 2480-2529 (2537) ไว้โดยผู้วิจัยพบว่า

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด มีการสืบทอดอำนาจทางการเมือง ในระบบของตระกูลการเมืองสองลักษณะ คือ ตระกูลแนวคิดทางการเมือง ที่เริ่มต้นจาก นายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด รุ่นแรก ที่มีอุดมการณ์รักท้องถิ่น โดยการเสนอพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาลเพื่อเป็นรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และแนวคิดเกี่ยวกับระบบรัฐสภาเพื่อจะให้มึรัฐบาลเข้ามาพัฒนาประเทศชาติ ตรงกับความต้องการของพลเมืองส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาเอกราช และชาตินิยม ที่เห็นได้จากพฤติกรรมทางการเมืองหลายประการ เช่น การต่อสู้ทางการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในและนอกสภาผู้แทนราษฎร ในรูปของขบวนการสายเสรีไทยสายอีสาน และการมีส่วนร่วมต่อสู้เพื่อให้เกิดเสรีภาพทางการเมืองกับสมาชิกของประเทศในสหภาพเอเชียอาคเนย์ แนวความคิดเหล่านี้ได้นำมาถ่ายทอดยังนักการเมืองรุ่นหลัง ที่สังกัดพรรคสหชีพด้วยกัน ได้แก่ นายสิงห์ ปกาสิทธิ์ นายวิเชียร บำรุงพานิชย์ นายฉันท จันทขุม นายประมวล ประसार นายจำรัส ทิบแสง ซึ่งทำให้นักการเมืองเหล่านี้ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรแบบยกทีมทั้งหมดใน พ.ศ. 2489 (ประสพ วงศ์หนองหัวา 2537 : 6)

ตระกูลเชื้อสายทางการเมือง ได้แก่ ตระกูลสายเชื้อ ตระกูลพูลลาภ ตระกูลจूरิมาศ ตระกูลทิววัฒน์ และตระกูลหิรัญโชติ เป็นต้น ซึ่งตระกูลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีแนวคิดค่อนข้างไปทางอนุรักษ โดยมิมีบทบาททางการเมืองผ่านสภามาจากระดับท้องถิ่น และนักการเมืองกลุ่มนี้จะมีบทบาทที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล โดยจะพยายามเข้าร่วมดำเนินงานทางการเมืองกับรัฐบาลเมื่อมีโอกาส เช่น การเข้าเป็นเลขานุการรัฐมนตรีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง และรัฐมนตรี เพื่อถ่ายทอดอำนาจทางการเมืองมาสู่เชื้อสายของตระกูล

ถ้าพิจารณางานศึกษาวิจัยเรื่อง ส.ส. อีสาน ในช่วงพ.ศ. 2530 - 2540 ตามการสำรวจข้างต้น จะพบว่า มีทั้งสิ้นจำนวน 5 เรื่อง และมีประเด็นของความเหมือนกันในเรื่องของกลุ่มหรือบุคคลที่ถูกนำมาศึกษา ซึ่งพบว่า โดยส่วนมากแล้ว จะใช้กลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นตัวละครสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าว ก็มีงานศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าต้องการจะเปิดพื้นที่การศึกษาให้มากกว่ากลุ่มของนายทองอินทร์ แต่ก็ เป็นเพียงงานชิ้นเดียวในช่วงเวลานี้ และดูจะไม่ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นให้นักวิชาการในช่วงต่อมาทำการศึกษา ส.ส. อีสาน ในกลุ่มอื่น ๆ นอกจากกลุ่มของนายทองอินทร์มากเท่าใดนัก ดังจะเห็นได้จากงานการศึกษาวิจัยของนักวิชาการ และนักศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 - 2550 ก็ยังคงวนเวียนอยู่ในเรื่องของ กลุ่มนายทองอินทร์ เป็นหลัก

2. งานศึกษาวิจัยในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 - 2550

งานศึกษาวิจัยเรื่อง ส.ส. อีสานในช่วงนี้ดูเหมือนว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเริ่มที่งานการศึกษา ส.ส. อีสานคนสำคัญในกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ที่เหลืออีก 3 คน ได้แก่ สุวัฒน์ชัย แสนราช เรื่อง แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2480-2492 (2541)ธีรวัชร ประนัดสุดจำ เรื่อง แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายจำลอง ดาวเรืองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดมหาสารคามในช่วงปีพ.ศ.2480-2492 (2542) อภิลิทธิ์ กิจเจริญสิน เรื่อง แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายเตียง ศิริขันธ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัด

สกนครในช่วงปีพ.ศ.2480-2495 (2542) ซึ่งงานการศึกษาวิจัยทั้ง 3 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามทั้งสิ้น

ในส่วนของรายละเอียดและประเด็นของงานชุดดังกล่าวข้างต้น ที่ถูกผลิตออกมาในเวลาใกล้เคียงกันนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีการให้คำอธิบายไปในลักษณะเดียวกับงานของพิริยา คือ อธิบายถึงแนวคิดพื้นฐานที่ความต้องการให้รัฐบาลส่วนกลางเน้นพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในเขตท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงบทบาทที่สำคัญของกลุ่มผู้นำอีสานทั้งในและนอกสภา นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการมีความสัมพันธ์ศรัทธา และเป็นกลุ่มผู้สนับสนุนที่ดีของนายปรีดี พนมยงค์ ดังจะเห็นได้จากการเป็นแกนนำสำคัญในขบวนการเสรีไทยสายอีสาน และการเป็นแกนนำสำคัญของพรรคสหชีพที่ตั้งขึ้นมาสนับสนุนนายปรีดี

นอกจากชุดงานการศึกษาวิจัยทั้ง 3 เรื่องของมหาวิทยาลัยมหาสารคามแล้ว ในปี พ.ศ. 2542 ก็ยังปรากฏงานของ เฉลิมเกียรติ ภาวะเวช เรื่อง บทบาททางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นอีสาน พ.ศ. 2481- 2495 (2542) เฉลิมเกียรติอธิบายถึง “ผู้นำท้องถิ่น “ อีสาน ว่าหมายถึง กลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และพวกอีก 3 คน คือ นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล และนายจำลอง ดาวเรือง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รวมกลุ่มกันในลักษณะของกลุ่มการเมืองที่ไม่เป็นทางการขึ้นในสภาผู้แทนราษฎร และมีความเป็นอิสระไม่ได้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยผู้นำท้องถิ่นอีสานกลุ่มนี้ได้ดำเนินบทบาท และเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อผลักดันให้ระบอบการเมืองเป็นเสรีนิยม และระบบเศรษฐกิจเป็นสังคมนิยม ทั้งนี้ เพื่อให้ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นได้รับการปกป้องมากขึ้น

สำหรับการสิ้นสุดของกลุ่ม “ผู้นำท้องถิ่น “ อีสาน งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวว่า การเมืองหลังรัฐประหาร 2490 นับเป็นการกวาดล้างทางการเมืองที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในสังคมการเมืองไทย กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานถูกฆาตกรรมโหด โดยครั้งแรก นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง พร้อมด้วยนายทองเปลว ชลภูมิ ได้ถูกสังหารโหดพร้อมกันทั้ง 4 คน และหลังจากนั้นนายเตียง ศิริขันธ์ ผู้นำท้องถิ่นอีสานคนสุดท้ายที่ยังเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ ก็ได้ถูกสังหารโหดเช่นเดียวกันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของกลุ่ม (เฉลิมเกียรติ ภาวะเวช 2542 : 71)

ภายหลังจากปี พ.ศ. 2542 งานวิจัยเกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ก็ยังถูกผลิตออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ.2544 ศิริพร ศรีพนมเขต ทำการศึกษาเรื่อง การรวมกลุ่มทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2500 - 2538(2544) งานวิจัยชิ้นนี้ถึงแม้จะเป็นการศึกษาเรื่อง ส.ส. อีสาน แต่ก็มีความแตกต่างจากงานหลายชิ้นที่ถูกผลิตขึ้นในช่วงเวลานี้ กล่าวคือ เป็นการศึกษา ส.ส. อีสาน ในระดับจังหวัด และช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาก็เป็นช่วงสมัยใหม่ โดยแบ่งการรวมกลุ่มของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2500 - 2538 ออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก ปี พ.ศ. 2476 - 2500 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี มีบทบาทและลักษณะของการการรวมกลุ่ม ดังนี้

หนึ่ง รวมกลุ่มกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอื่น ในการแสวงหาความรู้ทางการเมือง ตรวจสอบรัฐบาลผ่านการเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ และรวมกลุ่มกันก่อตั้งสำนักงานกฎหมายเพื่อช่วยเหลือประชาชน

สอง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีบางคนได้เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย ซึ่งเมื่อสิ้นสุดสงคราม ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองติดต่อกันหลายสมัย

สาม การมีบทบาทในการเป็นแกนนำจัดตั้งพรรคการเมืองที่สำคัญ คือ ประชาธิปัตย์ และสหชีพ ช่วงที่สอง พ.ศ. 2501- 2516 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี รวมกลุ่มกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอื่น ก่อตั้งพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย

ช่วงที่สาม พ.ศ. 2517- 2538 แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ หนึ่งก่อนปี 2518 อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี รวมกลุ่มกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอื่น ก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมา 2 พรรค และดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง และ สอง หลังปี 2518 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี มีการรวมกลุ่มกัน 3 กลุ่ม ใหญ่ คือ กลุ่มของนายประสิทธิ์ ณรงค์เดช กลุ่มนายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ และกลุ่มของนายสุทัศน์ เงินหมื่น

ถึงแม้งานการศึกษาของ ศิริพร ศรีพนมเขต จะมีลักษณะและประเด็นที่แตกต่างไปจากเรื่องที่นักวิชาการและนักศึกษาวรรณคดีศึกษารวมถึงงานที่อีสานนิยมศึกษาคือ เรื่องของกลุ่มนายทองอินทร์ก็ตาม แต่เรื่องของกลุ่มนายทองอินทร์ก็ยังคงอยู่ในความสนใจเสมอ ดังจะเห็นได้จากเฉลิมเกียรติ ภาระเวช ได้เขียนบทความเรื่อง *เรื่องขบวนการเสรีไทยสายอีสาน : ข้อสังเกตเบื้องต้น*(2545)ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ รองศาสตราจารย์ อุดม พิริยะสิงห์ พิริยนุสรณ์ บทความของคณาจารย์ทางรัฐศาสตร์ ในปริญญาณิพนธ์ หลักสูตรไทยคดีศึกษา บทความชิ้นนี้เป็นการเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างจาก งานของอดิเรก บุญคง ในบางประการ กล่าวคือ เฉลิมเกียรติเสนอว่า ขบวนการเสรีไทยสายอีสาน ซึ่งมี ส.ส. อีสานกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ เป็นแกนนำสำคัญนั้น ไม่ใช่เป็นขบวนการที่ต่อต้านญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียว แต่เป็นขบวนการต่อต้านการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย

นอกจากนี้แล้วในทัศนะของเฉลิมเกียรติเองยังคิดว่า ขบวนการเสรีไทยสายอีสานมีความแตกต่างไปจากขบวนการเสรีไทยสายอื่นตรงที่ขบวนการเสรีไทยสายอีสานมีลักษณะบางประการของขบวนการทางสังคม (Social Movement) เนื่องจากขบวนการเสรีไทยสายอีสานนั้น มีฐานของประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้งชาวนา ชาวไร่ ครูประชาบาล และ ข้าราชการ ฐานประชาชนดังกล่าวนี้มีทั้งที่เข้าร่วมขบวนการด้วยความสมัครใจ และด้วยการถูกระดม (Mobilize) โดยอาศัยอำนาจและอิทธิพลของผู้นำเสรีไทยสายอีสานซึ่งเป็นผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตามขบวนการเสรีไทยสายอีสานนั้นอยู่ในขั้นเริ่มต้นของการจัดตั้งเท่านั้น และต้องสลายตัวไปทันทีที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันได้(โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม2545:103-104)

การศึกษาเรื่อง ส.ส. อีสาน ในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 – 2550 นั้น ดูเหมือนจะถึงจุดสูงสุดในปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา กล่าวคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2550 มีงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ถูกผลิตออกมาทุกปีติดต่อกัน โดย *ดรรรัตน์ เมตตาริกานนท์ คั่นคว้าวิจัยระดับปริญญาเอก เรื่อง การรวมกลุ่มทางการเมืองของ “ส.ส.อีสาน” พ.ศ. 2476-2494*(2546)ได้กล่าวว่า แนวคิดท้องถิ่นนิยม และภูมิภาคนิยม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ที่ทำให้ ส.ส. อีสาน เกิดการรวมกลุ่มกันในสภา เพื่อเป็นพลังต่อรองกับรัฐบาลในการช่วยเหลือภูมิภาคของตน และนับตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ส.ส. อีสานก็มีความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน

มากขึ้น โดยเห็นได้ชัดจากการที่ ส.ส. อีสานเข้าไปมีบทบาทในการเป็นแกนนำจัดตั้งพรรคการเมืองใหญ่ 2 พรรคในปี พ.ศ. 2489 คือ พรรคสหชีพ แกนนำก็คือ กลุ่มเสรีไทยสายอีสาน อันประกอบด้วยนายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล และนายจำลอง ดาวเรือง ส่วนอีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคประชาธิปไตย ส.ส. ที่เป็นแกนนำร่วมจัดตั้งพรรคนี้คือ นายฟอง สิทธิธรรม และนายเลียง ไชยกาล (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2546 : 501-502) แต่เมื่อพิจารณาการรวมกลุ่มนอกสภาของ ส.ส. อีสานกลับเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือกันและกันภายใต้ปัจจัยพื้นฐานที่มาจากชาติพันธุ์ลาว โดยได้มีการประสานแนวความคิดและรวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อ ขบวนการเสรีลาว เพื่อช่วยกันกอบกู้เอกราชให้แก่ชาตินลาว ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวทำให้ ส.ส. อีสานทั้งสองกลุ่มถูกกล่าวหาจากรัฐบาลว่าต้องการแบ่งแยกดินแดนอีสาน นำไปสู่การจับกุมและกักขังทางการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มแกนนำสายเสรีไทยอีสาน ได้เกิดกรณีการสังหารอดีต สี่รัฐมนตรีอีสานขึ้นหลังทศวรรษ 2490 (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2546 : 502)

สำหรับการรวมกลุ่มในช่วงหลังการรัฐประหาร 2490 พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ส.ส. อีสานรวมกันได้ อย่างเห็นชัดเจนมากกว่าสมัยก่อนหน้านั้น คือ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดย ส.ส. อีสานเป็นฐานเสียงหลักที่สำคัญในการสนับสนุน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในปีถัดมา พรรณิกา ฉายากุล ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง *ส.ส. อีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม พ.ศ. 2490-2506 (2547)* ซึ่งอาจกล่าวได้ว่างานศึกษาวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษา ส.ส. อีสานที่ไม่ใช่กลุ่มนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ แต่ให้ความสนใจไปที่ ส.ส. อีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม ซึ่งได้แก่กลุ่มของนายเทพ โชติณูชิต ในสองประเด็นใหญ่ คือ หนึ่ง ศึกษาถึงปัจจัยในการรับรู้แนวคิดสังคมนิยมของ ส.ส. อีสานกลุ่มนี้ว่าเกิดจากปัจจัยใดบ้าง ซึ่งผลการศึกษาสรุบได้ว่า น่าจะมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ หนึ่ง การเข้ามาของแนวคิดสังคมนิยม ในไทยช่วง พ.ศ. 2490 ซึ่ง ส.ส. อีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม คงได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนแนวคิดดังกล่าวจากบุคคลใกล้ชิดที่มีความรู้ในเรื่องสังคมนิยมและจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งสอนเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง และลัทธิเศรษฐกิจ และปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การที่ ส.ส. อีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม ได้ทำงานและคลุกคลีอยู่ในภูมิภาคของตน ทำให้ได้พบเห็นปัญหาและความยากลำบากของชาวบ้าน ดังนั้นจึงพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหา และคงเห็นว่า “สังคมนิยม” จะเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาได้ (พรรณิกา ฉายากุล 2547 : บทคัดย่อ)

สอง ศึกษาถึงที่มาของการเลือกแนวคิดสังคมนิยมมาเป็นทางแก้ไขปัญหาของประเทศและภาคอีสาน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัญหาพื้นฐานของภาคอีสาน ซึ่งได้แก่ น้ำท่วม ภัยแล้ง และปัจจัยจากภายนอก คือ นโยบายของรัฐบาลโดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างในอีสาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยมเสนอแนวคิดแบบสังคมนิยมในการแก้ไขปัญหา แต่การเสนอแนวคิดดังกล่าวไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่และชัดเจนมากนัก เนื่องจากระบบการปกครองของไทยในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวย

สมชัย ภัทรธนานันท์กล่าวถึง บทบาทและรวมกลุ่มของ ส.ส. อีสานไว้ใน บทความ *เรื่อง อีสานกับรัฐไทย : การครอบงำ ความขัดแย้ง และ การต่อต้าน (2548)* โดยให้ภาพของ ส.ส. อีสานตั้งแต่ ในระยะเริ่มแรกของการปกครองแบบรัฐสภา (2476) ที่มีกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นตัวเดินเรื่องที่สำคัญ ต่อมา

ในช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามารุกรานไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2484 – 2488) ผู้นำทางการเมืองอีสานก็ได้ร่วมมือกับบริติช จัดตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น โดยการเคลื่อนไหวดังกล่าวอยู่ภายใต้การนำของนายเตียง ศิริขันธ์ และบทบาทของกลุ่ม ส.ส. อีสานในครั้งนี้นี้ ได้นำไปสู่ช่วงเวลาแห่งความสำเร็จของ ผู้นำกลุ่ม กล่าวคือ พวกเขาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ แต่สถานการณ์ดังกล่าว ดำรงอยู่ได้ไม่นาน ทหารก็กลับเข้ามายึดอำนาจในปี พ.ศ. 2490 ทำให้ ส.ส. อีสานกลุ่มนายทองอินทร์ ถูกกวาดล้าง เนื่องจากให้การสนับสนุนนายปรีดี ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มทหาร

แต่อย่างไรก็ตาม ส.ส. อีสานก็ยังมีกรรวมกลุ่มและแสดงบทบาทอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2499 การต่อสู้ทางการเมืองของอีสานก็เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การต่อสู้ของ ส.ส. อีสาน ไม่ได้เป็นเพียงการเคลื่อนไหว ต่อสู้ให้รัฐบาลหันมาสนใจพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเอาระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยมเข้ามาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เคลื่อนไหวอีกด้วย โดยมีกลุ่มการเมืองที่สำคัญ คือ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม ซึ่งมีนายเทพ โชติสุขิต และ นายแคล้ว นรปติ เป็นแกนนำสำคัญ

นอกจากงานวิจัยข้างต้นแล้ว ในปี พ.ศ. 2549 ยังมีงานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษา ส.ส. อีสานในลักษณะที่ต้องการทำความเข้าใจนักการเมืองที่เคยได้รับการเลือกตั้งในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน และเพื่อต้องการทราบถึง

เครือข่ายและความสัมพันธ์ของนักการเมืองในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสานบทบาทและความสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีส่วนให้การสนับสนุนทางการเมืองแก่นักการเมืองในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสานบทบาทและความสัมพันธ์ของพรรคการเมืองกับนักการเมืองจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสานวิธีการหาเสียงในการเลือกตั้งของนักการเมืองจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน

งานวิจัยกลุ่มนี้ ได้แก่ **นักการเมืองถิ่น** ซึ่งเป็นงานวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าโดยผู้เรียบเรียงส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์ประจำสถาบันราชภัฏหรือมหาวิทยาลัยประจำจังหวัดนั้น ๆ ในส่วนของภาคอีสานมี 3 ชิ้น คือ สุเขาวรรณ มีหนองหว้าและกิติรัตน์ สืบพันธ์ เรื่อง **นักการเมืองถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2549** นิรันดร์ กุลชานันท์ เรื่อง **นักการเมืองถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2549** ไชยวุฒิ มนตรีรักษ์ เรื่อง **นักการเมืองถิ่นจังหวัดเลย ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2549** งานวิจัยชุดนักการเมืองถิ่น ให้ภาพเกี่ยวกับนักการเมืองถิ่นหรือ ส.ส. อีสาน ออกมาในรูปแบบประเด็นการศึกษาที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันเฉพาะส่วนของรายละเอียด ส.ส. แต่ละจังหวัด กล่าวคือ งานวิจัยทุกเล่มจะมีบทของการอธิบายหลัก ๆ ในเรื่องของการศึกษา “การเมืองถิ่น” และ “นักการเมืองถิ่น” ของจังหวัดที่ทำการศึกษาสภาพทั่วไปและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดที่ทำการศึกษา

การวิเคราะห์เรื่องการเมืองและประวัติการเลือกตั้งของจังหวัดที่ทำการศึกษาทสรูป ; ภาพรวม “การเมืองถิ่น” และ “นักการเมืองถิ่น” ของจังหวัดที่ทำการศึกษา

ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการสำรวจองค์ความรู้ เรื่อง ส.ส. อีสานในบทความนี้พบงานของ สหชาติ ทันทิ ศึกษาเรื่อง **ความคิดทางการเมืองของนายไชแสง สุกใส(2550)** ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่ไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่กลุ่มนายทองอินทร์ แต่หันมาศึกษา ส.ส. อีสานที่มีแนวคิดสังคมนิยม โดย

พยายามศึกษาหาคำตอบถึงปัจจัยที่ทำให้นายไขแสงเกิดความคิดสังคมนิยมและนำความคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแสดงบทบาททางการเมือง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แนวคิดทางการเมืองของนายไขแสง สุกใส สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ ช่วงแรก เป็นช่วงของการเข้าสู่การเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติครั้งแรก นายไขแสง สุกใส ได้ดำเนินบทบาททางการเมืองตามความคิดแบบผู้นำชาวบ้าน (นักเลงท้องถิ่น) ผสมผสานกับความคิดรักชาติและต่อต้านการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดแนวคิดรักชาติเป็นเพราะนายไขแสงได้รับการถ่ายทอดความคิดดังกล่าวจากนายเปลื้อง วรรณศรี อดีต ส.ส. สุรินทร์เมื่อติดคุกร่วมกันระหว่าง พ.ศ. 2497 – 2500 และ พ.ศ. 2501 – 2508 แนวความคิดทางการเมืองของนายไขแสง ในช่วงที่สอง ได้แก่ เมื่อได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ 2 นายไขแสง ดำเนินบทบาททางการเมืองตามแนวคิดสังคมนิยม โดยการจัดตั้งพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยขึ้น และดำเนินบทบาททางการเมืองตามความคิดสังคมนิยม

สรุป

จากการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 ตามที่กล่าวถึงทั้งหมดข้างต้น พอที่จะสรุปแนวทางการศึกษาในเรื่องดังกล่าวได้ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. การศึกษาเรื่องของ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 กลุ่มที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจะเป็นกลุ่มของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์เพียงกลุ่มเดียว แต่ในระยะช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาก็เริ่มปรากฏให้เห็นถึงความพยายามและสนใจศึกษาเรื่องราวของ ส.ส. กลุ่มอื่นเพิ่มมากขึ้น
2. ในประเด็นของแนวคิดหรือทฤษฎีในการศึกษาเพื่อให้คำอธิบายเรื่องของ ส.ส. อีสาน ระหว่าง พ.ศ.2530 – 2550 นั้น ไม่ปรากฏว่ามีการใช้แนวคิดหรือทฤษฎีใดเป็นหลักอย่างชัดเจน แต่จะเป็นการให้คำอธิบายตามเนื้อหาของหลักฐานที่นำมาศึกษาเป็นหลัก ซึ่งดูเหมือนจะมีเพียงงานของ รศ.ดร. ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และศาสตราจารย์ ดร.ชาร์ลส์ เอฟ คายส์เท่านั้นที่พยายามให้คำอธิบายว่า แนวคิดท้องถิ่นนิยมและภูมิภาคนิยม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ที่ทำให้ ส.ส. อีสาน เกิดการรวมกลุ่มกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับ แนวคิดและการรวมกลุ่มของ ส.ส. อีสานจะเห็นได้ว่า โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวของกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มของนาย ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ในช่วงระยะเวลา ประมาณ ปีพ.ศ. 2480-2495 เป็นหลัก จะมีงานวิจัยที่กล่าวถึง ส.ส. อีสาน จากกลุ่มอื่น หรือช่วงเวลาอื่นบ้างเล็กน้อย ดังนั้นจึงมีประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองอีสานอีกในหลายเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เช่น

บทบาทของ ส.ส. อีสาน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยกลับมา มีสภาผู้แทนราษฎรที่มีความต่อเนื่องยาวนานอีกครั้ง ภายหลังจากที่สภาผู้แทนราษฎรขาดหายไปหรือมีอยู่ในระยะสั้น ๆ เนื่องจาก

มีการทำการปฏิวัติรัฐประหาร และเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองขึ้นอยู่บ่อยครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2514 – 2521 ยังไม่มีงานวิจัยขึ้นใดศึกษาไว้

ประเด็นในเรื่อง “ตระกูลการเมือง” เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะในแต่ละจังหวัดล้วนมีตระกูลการเมืองที่สำคัญทั้งในระดับท้องถิ่นรวมไปถึงระดับชาติ ซึ่งได้รับเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มียงานวิจัยขึ้นใดที่ศึกษาถึงลงไปโดยละเอียด ซึ่งจากการสำรวจงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีเพียงงานของประสพ วงศ์หนองหว้า เพียงขึ้นเดียวเท่านั้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองท้องถิ่นในประเด็นตระกูลการเมือง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบในเรื่องบทบาทหรือการรวมกลุ่ม รวมไปถึงแนวคิดทางการเมืองของ ส.ส. อีสานกับ ส.ส. จากภาคอื่น ก็เป็นอีกประเด็นการศึกษาหนึ่งที่ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาวิจัย เป็นต้น

บรรณานุกรม

เฉลิมเกียรติ ภาระเวช ขบวนการเสรีไทยสายอีสาน : ข้อสังเกตเบื้องต้น” ใน โครงการตำราคณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ รองศาสตราจารย์ อุดม พิริยะสิงห์ พิริยอนุสรณ์ บทสำรวจองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ ในปริญญานิพนธ์ หลักสูตรไทยคดีศึกษา. มหาสารคาม : โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2545.

เฉลิมเกียรติ ภาระเวช บทบาททางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นอีสาน พ.ศ. 2481– 2495. วิทยานิพนธ์

รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2542.

ชาญชัย บุญเสนอ การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2536.

ไชยวุฒิ มนต์วีร์รักษ์ นักการเมืองถิ่นจังหวัดเลย. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.2549.

ดรรรัตน์ เมตตาริกานนท์ การเมืองสองฝั่งโขง. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน.2546.

ธีรวัชร ประนัดสุดจำแนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายจำลอง ดาวเรืองสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎร จังหวัดมหาสารคามในช่วงปีพ.ศ.2480-2492.วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม .2542.

นิรันดร กุลพานันท์ นักการเมืองถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.2549.

ประสพ วงศ์หนองหว้า บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด กับการพัฒนาสู่

ตระกูลการเมือง พ.ศ. 2480-2529.ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.2537.

พรรณิกา ฉายากุล ส.ส. อีสานกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม พ.ศ. 2490-2506. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.2547.

พิชญ์ สมพอง นักการเมืองถิ่นจังหวัดยโสธร . นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.2551.

พีรยา คูวัฒนศิริ แนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์.วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิตภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2533.

ระวี ประสงค์ศิลป์ พัฒนาการของขบวนการต่อสู้ทางการเมืองในจังหวัดอุดรธานี : ศึกษาการ

เลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 12 – 15 (พ.ศ.2522 – 2531). วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2536.

ศิริพร ศรีพนมเขต การรวมกลุ่มทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัด

อุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2500 – 2538. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2544.

สมชัย ภัทรธรรณันท์ “ อีสานกับรัฐไทย: การครอบงำ ความขัดแย้ง และ การต่อต้าน ”

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม24 , 2 (เมษายน – มิถุนายน) : 99-
122.2548.

สหชาติ ทันทิ ความคิดทางการเมืองของนายไขแสง สุกใส.ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2550.

สุวัฒน์ชัย แสนราช แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2480-2492. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2541.

สุเชาว์ มีหนองหว้าและกิติรัตน์ สีหพันธ์ นักการเมืองถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี . นนทบุรี :

สถาบันพระปกเกล้า.2549.

สำรวน ศิริบุรี แนวคิดทางการเมืองและบทบาทของนายแคล้ว นรปติ ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร.วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.2537.

อดิเรก บุญคง บทบาทของขบวนการเสรีไทยสายอีสานและบทบาททางการเมืองของสมาชิก หลัง

สงครามโลกครั้งที่2พ.ศ.2484-2495.วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2536.

อภิสิทธิ์ กิจเจริญสิน แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของนายเตียง ศิริขันธ์ สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร จังหวัดสกลนครในช่วงปีพ.ศ.2480-2495. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2542.